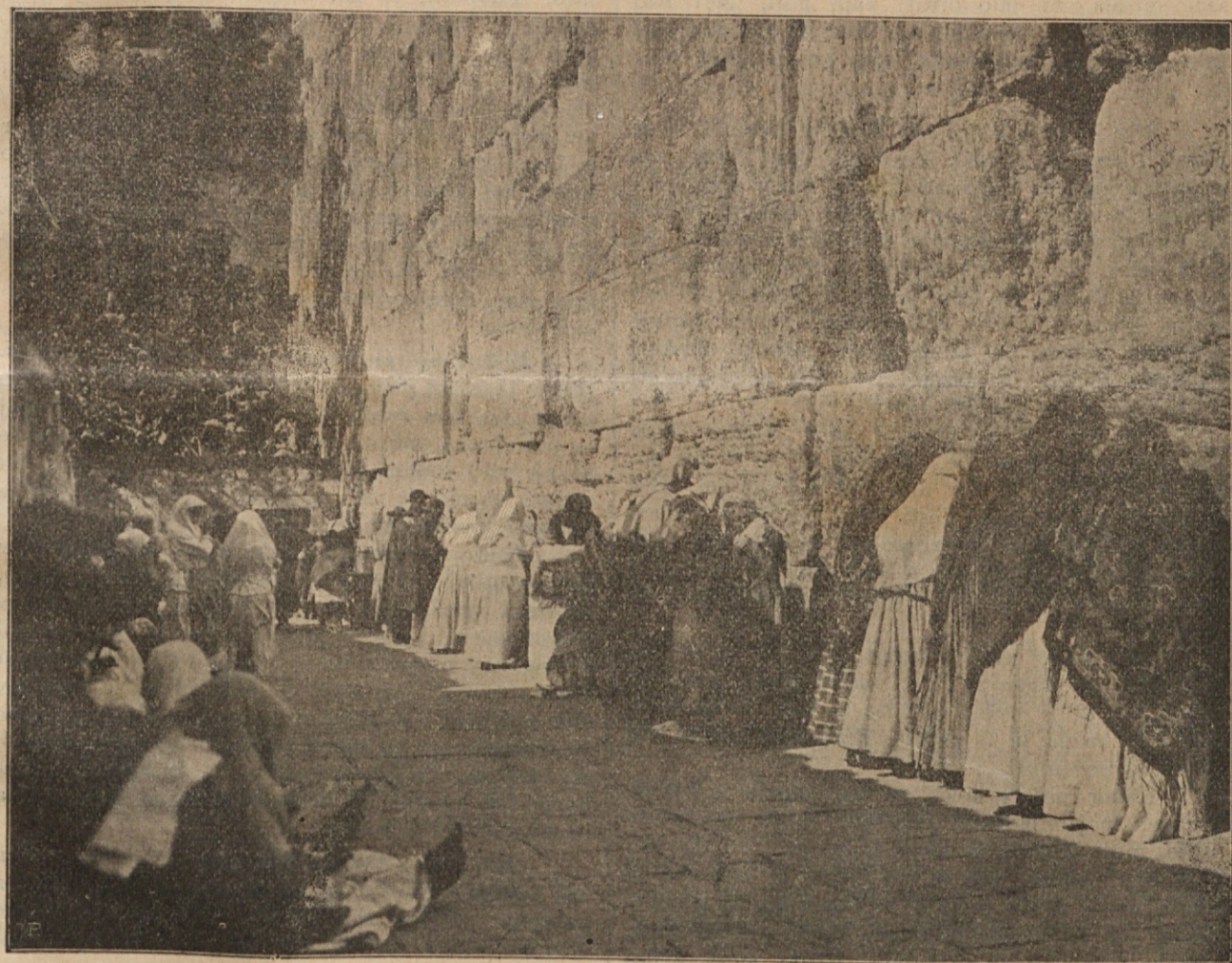

DRUŽINSKI PRIJATELJ

POUČNO-ZABAVNA ILUSTRIRANA PRILOGA „ZARJE“.

— Izhaja vsako drugo soboto —

Božična noč v Jeruzalemu.

Jetnikova povst.

Spisala Marica Topolnikova

Tiho je bilo po sobi. Najmanjši šum ni motil miru, le mesec je sijal skori okno in sipal svoje medle žarke med pohištvo. Bila je sveta noč! Povsod, v vsaki še najubožnejši bajtil je bile opaziti veselje, otroci so skakali in krasili božično drevesce. Bili so veseli, saj so vendar dobili toliko lepih daril, koje jim je prinesel novorojeni Zveličar...

A pri meni!? Nikakega gibanja, nikakih pesmi, nikakega kikanja. Tam na majhni mizici je stalo majhno drevesce, pod njim mesto Betlehem, spomin, kjer se je rodil Odrešenik. A jaz!? Sedela sem pri oknu in zrla v zvezdnato nebo. Kako lepo, sem mislila, bi bilo bivati tam gori, gori nad zvezdami, kako lepo bi bilo, ako bi bila tudi jaz tako srečno in umrla tako lepo, kot je umrl on...

* * *

Bilo je pred tremi leti. Božični prazniki so se bližali z naglimi koraki. Že dolgo časa nisem bila v rojstni vasi, že dolgo časa nisem videla ljubljenskih starišev in sester, zato sem zaželela obhajati prihod Zeličarjev, božične praznike v družbi domačih. Ni čuda torej, da so me sprejeli z nepopisljivim veseljem, ni čuda, da smo jokali od veselja pri svidenju. Pogovarjali smo se marsikaj. Na vse zadnje pripomni sestra, da ja ne smem pozabiti obiskati sosedovo Nežiko, s katero sve bili od mladosti prijateljici in ki me želi videti.

„Ne vem še za gotovo“, sem dejala, „bom obiskala te ljudi ali ne. France, ki mi je bil poprej tako dober, je kar umolknil s pisanjem. Res je sicer, da se ima dosti učiti in je v večjem mestu kot jaz, kjer je prijatelj na izbero, a tako hitro pozabiti prijateljico mladih dni pa vendar ni lepo. Mogoče me je tudi njegova sestra Nežika že pozabila“.

„Moj Bog!“ zabriči sestra, „kaj ali ne veš da je France že mrtev? Mi ti nismo pisali, ker smo mislili, da ti je pisala Nežika in tako je preteklo celo leto, ne da bi ti vedela. France je lansko leto na sveto noč umrl...!“

Kakor nož v srce, so me zadele te besede France, moj mladostni prijatelj, moje mladostno sanje, moje upanje in moje življenje... Ta leži v grobu, njegovo tilo je jed črvov, že leto dni... Kruta smrt, čemu prihajaš? Čemu grabiš po življenju, ki še le začenja živeti, čemu pokosiš tam, kjer še zeleni in še ni suho? Kruta smrt, kedaj boš imela dosti!?

Kakor besna, bila sem že pri sosedovih. Iz ust sestre, hotela sem slišati grozovito povest, saj ta mi ja ne bo lagala. In resnico sem hotela vedeti, morala sem vedeti...

„Ah, Bog te živi Marica!“ klicala mi je Nežika v pozdrav. „Bog te živi, tisočkrat bodi pozdravljena. Kako neizmerno sem vesela, da te zopet

enkrat vidim. Že dve leti je od tega, kar smo se videli zadnjikrat. Oh, takrat je bil še France....!?

„France!“ sem zakričala. „In kje je zdaj? Govori, Nežika, kje je zdaj? Ali je res...?“

„Vsedi se, draga Marica“, je dejala Nežika in me rahlo potegnila na stol. hedela je tudi ona in sedela tako meni nasproti dolgo časa, prej kakor je mogla izpregovoriti.

„Prosim torej, draga, bodi tako dobra in povej mi vse. Nič ne prikrivaj! Pripravljena sem poslušati“. Tako in enako sem je vzpodbujala, predno je pričela.

„Bodi torej!“ Kakor ti znano, bil je sedaj že na visokih šolah na Dunaju. Stariši so sicer želeli, da bi postal duhovnik. A ker ni čutil poklica, ga niso več silili, dobro vedoč, da bi se čutil nesrečnega, ako bi iz lastne volje ne šel v ta ali oni stan. Podpirali so ga, kolikor je bilo v njihovih močeh, a slednjič, ko je bila uslišana vsaka njegova želja, zahteval je še velike svote. Mesto je zapeljivo, prijatelji vabljeni. Pisal nam drugače ni nič več, kakor kadar je zahteval denar. Stariši so mu seveda redno pošiljali. Te ko prisluženi denar je bil, s krvavimi rokami smo hodili, da smo lahko zopet kaj prodali im mu poslali. Jaz sem sicer svarila očeta in mater, a ni nič pomagalo. Še jezna sta bila, češ, da mu ne privoščim, da bi bila rada da bi stradal. Bolelo me je tako očitjanje in molčala sem, dobro vedoč, da brat zapravlja po kriticvi denar.

Bližali so se lansko leto božični prazniki. Prišlo je zopet pismo v katerem je prosil za veliko svoto. Jaz sem rekla, naj mu pošljeta samo nekaj za potrebo, a nič ni pomagalo. Poslali so mu še nekaj več, kakor je zahteval... In to je bil denar, ki mu je bil v pogubo, denar, ki mu je nakopal prerano smrt...

Imel je prijatelje s katerimi so zahajali v neko gostilno. Tam so si ustanovili neko društvo, katerega predsednik je bil France. Vse to mi je pripovedoval njegov prijatelj potem, ko je bil France že mrtev. Ko je prejel toliko denarja od doma, je dal prirediti v korist društva veselico. Bili so prav veseli nekaj časa. Ko jih je pa vino že razgrelo, so se začeli pričakati in so se skregali do hudega. Posledica je bila, da je France v razburjenosti ugasnil luč, pograbil svojega nasprotnika in ga zabodel z nožem...

„Kaj“, sem zavpila jaz, „France je bil zmožen kaj takega? France, ta mirni, tihi mladenič, ta, na katerega edinega sem stavila svoje upanje, v tem človeku sem se varala tako grozovito? Kaj vendar govoriš, Nežika?“

„Poslušaj dalje! Povedati ti moram še konec povedati „jetnikovo“ povest.

Hitro je bil stražnik na licu mesta in takoj odgnal Franceta in še enega njegovega prijatelja v zapor. Tam še le je spoznal France, kam je prišel, sedaj še le se je zavedal kaj je storil. Kakor mi je razlagal prijatelj, pekla ga je vest grozovito.

Kakor obnorel je dirjal po ječi sem in tja, a čez nekaj časa zopet sedel mirno in zrl pred se. Bil je obsojen na 5 let težke ječe.

Samota, žalost, težka vest, vsega tega ni prenesla njegova mirna poprej tiha narava. Hiral je od dne do dne. Bila je sveta noč. Še bolj, kot drugikrat, čutil se je to noč nesrečnega. Prijatelj, ki je smel z njim bivati v celici in ki je bil obsojen le na 14 dni zapora, ga je tolažil na vse načine, a ni nič pomagalo.

Proti polnočni uri postalo mu je slabo. Poklical je prijatelja, prijel ga za roko in pričel: „Bil sem srečen, imel sem vsega dovolj, imel dobre stariše in sestro, imel prijatelje, imel prijateljico od mladosti. Tako pa umiram in pošiljam vsem moj zadnji pozdrav. Ko prideš ven, reči mi, naj ohrani spomin na otroška leta, koja so nam otrokom prošla tako hitro, ko smo se v pravi neskaljeni sreči igrali in kratkočasili . . . Lahko rečem, blažena, najsrečnejša leta, leta mladosti . . . A potem sem šel v svet, kjer me je čakala poguba. Pozdravljam sestro in stariše, kateri so me spravili sem, kjer sem zdaj. A nič ne dene, umirajoč jim odpuščam, saj vem, da so mi pošiljali denar iz ljubezni. Naj umerjem v svarilo drugim, da vsaj drugi ne bodo tiral svojih sinov s svojo slepo ljubeznijo v prerani grob . . . Sveta noč, Kristus se je rodil, a jaz umiram . . . Z Bogom in na svidenje nad zvezdami . . . !“

Ne dolgo potem je umrl. Vse to mi je povedal prijatelj.

Vedela sem dovolj — preveč. Naglo sem se poslovila in ne vem, kako sem prišla do doma. „Daj ti Bog večni mir!“ so mi šepetale ustne in molila sem dolgo za mladega nesrečnika . . .

Ni čuda torej, da je pretekla od takrat že večkrat [Sveta noč, ni čuda, ako pri meni, v moji sobi ni veselega skakanja ni kikanja, kakor je drugod na ta sveti večer. Kakor je umirajoči želel, ohranila sem lep spomin na srečne mladostne dni, ki kakor sèn plavajo nad viharji mojega burnega življenja. In ta spomin oživljam posebno na ta sveti večer. Oživljala in ohranila ga bom, ker nimam tebe, prijatelj dragi. Negovati ga hočem, kot svojo lastnino, dokler ne zatone tudi za mene solnce življenja in ne napoči večer, zadnji večer. . . In takrat ti kličem, mladi nesrečnik, na svidenje, na svidenje gori nad zvezdami . . .

Zavržena.

Kako grd novemberski večer! Plinove svetilko odsevajo v blatu. Po tlaku se vleče nesrečen človek, mladenič jedva kakih dvajet let, zaletavajoč se v časih ob mimoidoče, v časih ob že zaprte prodajalne. Ljudje se ogledujejo s porogljivim nasmehom okrog usten kot bi hoteli reči: „Aha, ta je pa preglobko pogledal danes v kozarec!“

Že v zgodnji mladosti se je čutil Leo Bernis — tako se je zval nesrečni mladenič — poklicanega za literarno delovanje. V deškem seminarju domačega mesta, kjer so ga kot osirotelega otroka dobrih staršev sprejeli iz milosti usmiljenja, se je naučil nekaj latiščine in grščine, toda bil je precej zaničaren in malopriden dečko, ki pa je navzlic temu večkrat presenetil svoje učitelje in prekosil svoje tovariše z izvanrednimi uspehi.

Sedemnajst let star je padel pri maturi, ker ni natanko in gladko mogel naštetih dat peloponeške vojske, ki so tako neobhno potrebna za vsakdanje življenje. Toda sivi svečenik — sicer izboren humanist in naiven kakor otrok — pri kojem jo Leo dovršil retoriko, ga je pri slovesu objel in mu dal svoj blagoslov, zatrjujoč mu, da ga čaka v življenju sijajna literalna prihodnost. Mladenič je namreč zaupal temu dobrohotnemu učitelju zvezek, kamor je bil izlil svoja prva poetična čuvstva, nežne pesmi aprilove, sveže kakor mandeljnovo cvetje.

Jedva je bil Leo prost šolskih spon, je hitel v Paris ter živel tamkaj kakor toliko drugih ob idealih, nadah in ob slabi hrani.

Kakor navadno, je nesel tudi Leo svoj rokopis najpoprejk slavnemu založniku. Po dveh mesecih je prejel pismo, v katerem je kritik, nastavljen pri tvrdki njegovega založnika nad vse hvalil delo mladega pesnika ter mu svetoval, naj je objavi, seveda prvokrat na svoje, pisateljeve stroške.

Leo je bil pri tem podjetju še precej na dobrem, ker se mu e njegova knjižica dobro ocenila in tudi mnogo čitala. Toda navzlic temu ni prišel za korak naprej. Njegova edina življenjska opora je bilo nekaj slabo plačanih ur in duhamornih pisarij, in tako je moral, predno je mogel upati na lepšo izdajo svoje knjige, okrašene z rožicami in visečimi vinjetami, najpoprejk skrbeti za svoj vsakdanji kruh, ki je bil, kakor smo že omevili, jako pičel in trd. Kljub temu pa je živel naš pesnik plemenito in idealno življenje.

Kdo izmed vas pisateljev, zdaj slavnih in vsepovsodi spoštovanih, bi mogel z mirno vestjo trditi, da si ni želel nikoli več nazaj v ono dobo, ko ni slišal več kot dva srebrnjaka žvenkljati v župe, ko pa je vsaka njegova misel, vse njegovo hrepenenje veljalo edinole čisti, nesebični umetnosti?

Ko bi le beda ne bila zasledovala tako neusmiljeno in kruto mladega Leona!

Čez nekaj časa tudi poučevanja in drugih pismenih del ni mogel več dobiti. Zavod, v katerem je za slabo hrano in stanovanje učil, je prišel nekega dne na kant. Takrat je bil tri dni brez strehe, čez noč je zlezol v prašne prostore še nedozidanega poslopja.

Tistega mrzlega novemberskega večera, ko se je zibal po ulicah semintja, že dolgih štirinajst ur ni nič jedel.

V žepu ni bilo ne vinarja več! Za prihodnjo noč je po naključju imel dobiti prenočišče. Nek tovariš, ki je bil ravno tako reven kakor on in je tudi od jutra naprej iskal kakega opravila, mu je

ponudil svoje uborno ležišče. Toda ta njegov tovariš je stanoval jako daleč, prav čisto gor pri Butte Montmartre, in Leo, ki je prebil večer v knjižnici Sainte Geneviève, ki moral hoditi še najmanj poldrugo uro, predno bi se s praznim želodcem mogel vleči na trdem kanapeju, ki mu ga je odstopil dobri tovariš. Nesrečni mladenič se je čutil nezmožnega za tako dolgo pot kajti noge ga niso hotele več nositi. V želodecu mu je krulilo in žile na čelu so bile kakor kladivo . . . Malo, da ni obupal.

V tem hipu zasliši od oglu nekaj kakor hreščeč, toda vendar prijazen ženski glas; prav tik ob njem je klical: „Lepi mladenič, ali me nečeš obiskati?“

Mehanično je pogledal žensko. Bila je velika rjavolaska, ne več mlada, morda ji je bilo kakih trideset let. Glavo je imela nepokrito, obličena je bila s temnim krilom in s črno pelerino. Izgledala je kakor bi bila iz predmestja, kakor žena delavca. Samo „pobarvane“ oči in „pobeljena“ lica so izdajala sumljivi značaj te osebe.

Srce mladega pesnika je bilo še nepokvarjeno. Razven vil in princezinj svojih mladeniških sanj še ni ljubil doslej nobenega ženskega bitja. Za to ga je napolnil pogled na to žensko naravnost z ostudom. Hotel je bežati. Toda njegove moči so ga zapustile. Že čez nekaj korakov se je moral nasloniti ob zid.

„No, kaj pa ti je, moj ljubček? . . . Najbrž si pogledal pregloboko v kozarček, kaj? . . .“

Žena mu je sledila ter ga tudi dohitela. Že je prišla čisto blizu njega ter zrla vanj z drznim nasmehom.

Polotila se ga je skoro omotica; na čelu so se pojavile mrzle kapljice pota.

„Pustite me!“ je zamrmral.

Zdaj pa se je obraz žene naenkrat čisto izpremenil. Nekaj kakor usmiljenost in dobrota ste se prikazali na njem.

„Ali si bolan?“

Ubogemu, trpečemu otroku je zmanjkalo moči in poguma, da bi se ubranil vsiljivke. Zamizal je ter zastokal: „Od danes zjutraj nisem več kaj jedel . . . Lačen sem! . . .“

Ni več vedel, kaj se je z njim zgodilo. Žena ga je prijela trdno za roko, potisnila na nek hodnik, odprla vrata ter ga vlekla v neko sobo v parterju. Bila je to siromašna izba, z rdeče pobarvano posteljo in s pletenimi stoli. Na okrogli mizici je gorela v bakrenem svetilniku sveča.

Premagan od bede in sramežljivosti se je zvrnil Leo na stol, pokril si lici z obema rokama in jokal tako bridko, da bi se bilo še kamenje omehčalo.

Tudi ženo je to zbolelo globoko v srce, in dočim je odpirala omarico, da bi poiskala v njej kaj za prigrizniti, sta se ji ukrali dve debeli solzi v obeh in spolzeli po njenem pobarvanem licu. Kmalu nato je pstarvila pred svojega gosta hleb kruha, steklenico vina in velik kos telečje pečenke.

Branil se je s solzami v očeh ter ječial: „Hvala! . . . Hvala! . . .“ Zato mu je nekan spoštljivo dejala: „Ne mučite se preveč z govorjenjem, vzemite najpoprej, da si potolažite glad.“ Tokrat ga ni več tikala.

In ko se je nato s hlastnimi rokami poprijel jedi, ga ona ni hotela motiti ter se odstranila. Pokleknila je pred ognjišče ter berskaka po ognju semintja, kakor bi hotela nekaj iskati. Pred se pa je ves čas šepetala: „Ubogi mladenič! . . .“

Nato se je vendarle vrnila k njemu, boječ se, da se morda v svoji preveliki skromnosti ne bi bil dosti poslužil; priložila mu je še mesa na krožnik ter mu nalila polno kupico vina, prav kakor bi mati posregla otroku.

Po tem pa je naenkrat rekla: „Kako sem vendar neuma! Ako se naj jed dobro prebavi je treba použiti tudi kaj toplega. . . Malo kave, kajne? . . .“

Zopet se je podala k ognjišču, in dočim je imela kavo, jo je on jel natančneje opazovati.

Bila je ženska nižjega sloja, vzvenela ter obrabljena, s težkimi kretnjami in z okornimi delavskimi rokami. V prejšnjih časih, ko ste ji cveteli še mladost in lepota, je morebiti živela v boljših razmerah, Zdaj pa je bila starikava žena, precej debela, s trojno brado in s sivimi lasmi ob sencih.

Leo Bernis pa, ki je imel v istini globoko čutečo pesniško dušo — pozneje je postal slaven pesnik — jo je opazoval z ganljivim in hvaležnim srcem, in ko mu je nalila kava in tudi sama malo pila, „da bi mu delala družbo“, tedaj jo je vprašal po njenem imenu.

Ni odgovorila takoj. S prekrizanimi rokami in nekam boječ je stala onstran mize, kakor bi o nečem premišljevala, ter končno dejala: „Čemu to? . . . Med žensko, kot sem jaz, in med nežnim mladim gospodom, kakor ste vi, ne more več biti ničesar skupnega . . . Kar sem storila za vas, je bila le malenkost in nečem vam nuditi ničesar več . . . Vidim, da vam danes sreča ni bogvekaj mila; toda le pogumno naprej! . . . Mladi ste in mladost je na vaši strani: to pa je velik zaklad . . . Kakšen poklic pa izvršujete? . . .“

Leo se je bridko nasmehnil.

„Verze delam,“ je odvrnil.

Ona pa mu je odgovorila brez začudenja. „Razumem vas, delate pesmi . . . Le potrpite, uspeh pride sčasoma sam od sebe! . . . Če pa ravno hočete vedeti moje ime, evo ga: pravno mi vsi „Margot“. Kadar pa se slučajno kje mene spomnite, bilo bi mi ljubše, če rečete „Margareta“ . . .“

Sedaj je molčala oči. Uganil je, da se mora posloviti.

Leo Bernis je bil globoko ganjen, da je našel pri tako propalem bitju še toliko nežnosti in srčne dobrote. Čudna misel, zlata misel mu je šinila v glavo, pravo pesniško razpoloženje, prijel je raskavo, umazano roko zavrženke ter jo, globoko se priklonivši, poljubil kakor roko kraljice.

